

2006. POÈTICA DE LA CIUTAT. CRÒNIQUES DES D'ELX

Gaspar Jaén i Urban

Geranis

Gener 2006

Gessamí

Febrer 2006

Es jubila Carles Jorro

Febrer 2006

Llorers

Març 2006

Rosers

Abril 2006

Baies

Juliol 2006

GERANIS

Gener 2006

Els veus ara, malalts per tot arreu, arruïnats, destruïts; qui diria que, resistents i poderosos, eren la glòria del jardí vell de l'hort: als dos costats del corredor central -construït sobre la sèquia de reg-, clars i embotits, esclataven generosament en grandioses copines de multitud de flors de cinc pètals que podien ser de molts colors -vermelles, rosa, lila, salmó, carabassa, blanques- que duraven molt de temps i que calia tallar en espigar-se perquè no llevassin força a la mata. Els esqueixos arrelaven amb tanta facilitat que fou la primera planta que, ben petit encara, vaig aprendre a reproduir a l'antiga casa de l'àvia, on presidien el gran rotlle de mates del corral: per fer noves plantes ficava les estaquetes de tija carnosa en testos on ja n'hi havia d'altres, de plantes, per fer-les arrelar; i així ho feia tot el veïnat, que se'ls bescanviava per tenir-ne de colors diferents.

Eren apreciats per la boniquesa, però també perquè quan els nens no podien fer de ventre, les mares en collien una fulla -gran, fresca, rodona- n'untaven el peduncle -suaument pelós, com tota la planta- amb una goteta d'oli d'oliva i, així adobat, l'introduïen pel recte de la criatura que, estimulat amb aquella sòlida lavativa, no tardava a reaccionar.

Les tiges llargues i llenyoses, sense podar, sota els pins antics, adornaven els jardinets poc cuidats dels guardabarreres del ferrocarril; s'enfilaven per les bardisses de fil d'aram de les cases de camp; penjaven desmaiades dels balcons de les cases del poble; se les veia resistir, rústiques i heroiques, la manca d'aigua i d'atenció als jardins abandonats de les faenetes ruïnoses i solitàries a la vora de les carreteres. I gairebé sempre conservaven algunes fulles a l'extrem superior de la tija i s'adornaven encara amb una petita flor.

Però això passava fa molt temps, en un món incert, de llum i d'infantesa, abans que, amb les prolongades i repetides seques i amb la proliferació de productes químics i de verins, vingués aquella misèria negra que els va malmetre i condemnar: un cuquet que s'endinsava pel tou de les tiges tendres i esgrogueïa i assecava tota la planta, l'asfixiava sense deixar-la rebrotar, l'acotava.

GJiU. 07-01-2006

[Una versió en Serra d'Or, núm. 555, març 2006, p. 26]

Revisat: 14-09-2006

GESSAMÍ

Febrer 2006

Donàvem aquest nom a tres plantes ornamentals diferents que identificàvem pel color de les flors: blau, groc o blanc. Però només l'últim era, pròpiament, el gesminer, l'arbust delicadíssim per mantenir aixecades les branques del qual - d'escorça llenyosa a partir del segon o tercer any de vida- s'havia de disposar d'alguna mena d'enreixat, de rafal o de pòrtic, de pèrgola, de tanca o de paret. Cap a febrer, sense flor, amb branquillons secallosos, amb les fulles rosegades pels cucs de la tardor, quan ja la vesprada s'allargava -amb l'hivern avançat i amb preludis de primavera que alenaven per l'aire- calia podar-lo severament perquè tragués cap a març noves tiges llargues i tendres que, buscant on cargolar-se, s'enfilaven aire amunt plenes de vigor, lianes bressolades per l'amorós oreig. I a partir de juny, cada dia, fins que tornava el fred, n'esclatava una florida generosa de perfum intens i excitant, una multitud de flors que es volien blanques, petites i humils: una corol·la de quatre o cinc pètals -a l'extrem del calze i del tub- de pell suau i de vores lleugerament vinoses pel revers, que s'obrien cap al tard i que es pansien al migdia següent.

Era una mata enfiladissa de gran port, apreciada pel veïnat, que solia tenir-la -sempre en terra- al corral de la casa o a la faeneta de camp; era també força delicada, car no suportava l'excès d'humitat, ni el terra poc drenat, ni la salinitat de l'aigua. Per reproduir-la calia murgonar curosament una tija nova i deixar-la colgada dos o tres anys, fins que hagués arrelat; aleshores es treia la nova mata, formant una bola de terra al voltant de l'arrel, i es plantava al lloc definitiu.

El gessamí de l'hort estava prop del pou del jardí, a la vora d'un marge, entre un llimoner, un llorer i el taronger imperial; l'envoltaven herba-sana, geranis, acants i dompedros. Cada vespre, nugava una dotzena de capolls nous i en feia una bronja, una petita copinya perfumada -així també les vaig veure fer a Tunísia i a Simat de la Valldigna- que esclatava en fer-se fosc i que la mare, amb un imperdible, s'enganxava al pit. Portàvem ramells a l'Assumpta quan eixia en processó, gitada, adormida, el 15 d'agost. Borratxo d'aquell flaire vaig escriure els sonets de La Festa que cada agost llegia en públic, envoltats pel gessamí de l'hort. Quan vam haver d'abandonar el jardí, sense ningú que en tingués cura, l'aigua salada de regar les palmeres es filtrà pels clivells dels marges i assecà aquell gessamí grandios, antic i delicat. Era la primera planta que mataven.

GJiU. 08-02-2006

[Una versió en Serra d'Or, núm. 556, abril 2006, p. 26]

Revisat: 14-09-2006

ES JUBILA CARLES JORRO

Febrer 2006

Estimat Carles:

Ja m'ha dit Tina Soler que et jubiles i m'alegre per tu. ¿A qui no li fa goig la idea de viure sense treballar, cobrant una pagueta de l'estat, després d'haver cotitzat tres o quatre dècades? Des de fa uns mesos jo també acaricie la perspectiva - no gaire propera, però- de deixar de fer classe, de no trobar-me més cada tardor amb els adolescents que comencen a estudiar arquitectura i de poder dedicar-me a llegir, la única activitat que lamentaré no haver fet prou en aquesta vida. Però, clar, això vol dir que ens hem fet grans, que el temps ha passat sense sentir, amb traïdoria, com passa sempre, ja ho sabíem, i que hem perdut ja moltes coses després d'haver vist la llum de molt més de mig segle. M'alegre per tu, estimat Carles. Fa tants anys que vaig a la llibreria dissabtes únicament, quan soc a València, i em quede fins que tanqueu i et veig cansat de la feina de la setmana i dels anys, amb ganes de fugir cap a Dénia amb l'Anna a passar-hi el reduït cap de setmana, sense que això, però, afecte la teua pacífica amabilitat a prova de bombes (i, dissortadament, no és aquesta una figura retòrica tractant-se de 3i4, car fins el darrer moment t'han hagut de tenir amb l'ai al cor) que em sentiré reconfortat de saber-te sense l'obligació comercial de vendre llibres per guanyar-te les garrofes, hores i hores rere el taulell. Clar que des d'un punt de mira egoïsta em sap greu, ja que ni la llibreria ni la meua València -tan petita, pobra, repetida i casolana després de tants anys- seran igual amb la teua jubilació, ja que deixaré de tenir a l'abast un bon llibreter a qui demanar consell i amb qui enraonar els dissabtes que pujaré a ciutat, i també un amic amatent, agradós i cordial amb qui compartir preocupacions i notícies i que, de tant en tant, em regala llibres. Serem molts els que notarem la mancança, però això no aminorarà l'empobriment. Des de que torní a Elx, fa més de vint-i-cinc anys, la llibreria s'ha convertit en una fita dels meus itineraris a ciutat. Però també més arrere encara, quan, tot just arribats a València, buscàvem llocs on reposar-nos de l'estranyesa que ens produïa la vida urbana, uns llocs que han anat desapareixent en el tremend remolí destructiu i engolidor a què sotmeten la ciutat europea i que ens obliga a modificar els hàbits. Ens ha aconhortat tant la teua bonhomia al llarg d'aquests anys que ara, amb la teua jubilació, tampoc 3i4 no serà igual. Però m'alegre per tu. Així que t'emplace a convidar els amics de tant en tant a un bon plat d'arròs a les Rotes de Dénia per seguir trobant-nos i poder seguir gaudint de la teua companyia. Fins aleshores, fins sempre, amb el desig que no et manque salut per a gaudir de la nova vida, ben teu.

GJiU. 20-02-2006

[]

Revisat: 10-04-2006

LLORERS

Març 2006

Encara que habitualment solen ser com arbusts, els dos llorets -així els anomenàvem- que teníem a l'hort, disposats simètricament, un a cada costat del jardí, eren tan antics i s'havien regat tant que havien assolit un port poc comú, enorme, com d'arbre, fins el punt que el tronc superava el mig metre de diàmetre. En les tardors sense pluges, després de la seca de l'estiu, les fulles lanceolades, endurides, perennes i aromàtiques, d'un color verd fosc, i les petites baies negres s'arrojaven amb una misèria blanquinosa que les deixava brutes i apegaloses -sobretot pel revers-, i la mare les havia de rentar ben rentades per poder-les fer servir a la cuina. Un any, una ventada trencà part de la capçada fullosa del llorer de llevant, però vam netejar la trencadissa amb la destal i les branques joves borrarren amb nou vigor, verdes i ufanes. De l'extens i profund arrelam, escampat pel jardí, naixien nombroses mates noves que, de tant en tant, trèiem amb cura per donar a les amistats. I al voltant del tronc principal creixia de terra una munió de branquillons d'un verd clar, lluent, tendríssim, que el pare solia arrencar de soca-rel amb el fes, però que jo vaig preferir deixar créixer fins una alçada de dos pams per retallar-los de forma continuada i formar-ne una tanca de tacte suau.

Quan arrasaren el jardí tampoc no van respectar aquelles soques gegantines i centenàries que, extirpades per les màquines, s'emportaren a l'abocador els camions del municipi. Que resti viu, al menys, el record d'aquells dies antics, quan -com feia Adonis, el poeta siríac, amb els seus versos- retallàvem destrament els brots nous per accelerar la circulació de la saba, facilitar l'apoteosi del verdor i cercar l'anhelat prodigi: que les fulles del llorer es transformassen de nou en la suau cabellera de Dafne.

GJiU. 06-03-2006

[Una versió en Serra d'Or, núm. 557, maig 2006, p. 33]

Revisat: 14-09-2006

ROSERS

Abril 2006

Ja d'antic n'hi havia hagut un al jardí vell, sota el pi de pinyons, vora el llimoner de més al nord, que feia unes roses bellíssimes, intensament perfumades, de pètals vellutats de color vermell fosc, gairebé granat, però el va assecar una poda equivocada. El roserar modern, però, ocupava gairebé tot el bancal del jardí nou. Encara faltaven molts anys perquè l'artrosi abatés la prodigiosa força del pare -la força dels llauradors i dels palmerers valencians- i amb l'aixada i la llegona -ho recorde vivament- formà els marges i les taules d'aquell nou jardí on els rosers, per aprofitar al màxim l'aigua, es plantaven al fons d'una petita sequiola, de tres en tres fileres, set peus en cada filera: vint-i-un rosers, doncs, en cada tauleta, que, per sis tauletes que n'hi havia, en feien un total de cent vint-i-sis.

Havia sabut dels efectes balsàmics del perfum de les roses sobre la rauxa saturniana i malencònica dels nascuts sota el signe de Taurus, i al llarg d'un quart de segle m'aconhortà aquell roserar exuberant i dens que floria, esplèndid, des d'abril fins a Nadal i d'on collia ramells grandiosos de roses de mil colors. Els primers peus me'ls regalà ma cosina Teresa; després, en vaig comprar una bona quantitat en un viver de València i, més tard, en demanava cada any als viviers de Madrid i de Barcelona; tanmateix, com que se n'assecaven, fins el darrer moment vaig cercar híbrids diferents pels mercats propers i allunyats; i, així, alguns van venir del mercat de les Espècies de Constantinoble i d'altres del mercat del Bollao de Porto. Caminar entre aquelles tires de rosers que calia podar, cavar, abonar, ensofatar i regar amb una dedicació intensa, acurada i constant, era com caminar entre records de ciutats llunyanes. I ho vaig escriure i ho vaig dibuixar en repetides ocasions.

L'hort mantenia un dret ancestral sobre l'aigua de la pluja que s'arreplegava al camí vell de Santa Pola, límit de la finca pel nord, i quan el cel descarregava aquells xàfecs monumentals que emplenaven el terra de bassots i que deixaven l'aire net i les fulles lluentes, el pare corria cap a l'hort sense por a la pluja i, tapant-se amb sacs d'espart el cap i l'esquena, regava el bancal dels rosers amb l'aigua del vessant; i els rosers, agraïts, florien espectacularment.

Als pocs mesos de l'expulsió, els nous ocupants de l'hort arrancaren sense contemplacions el que quedava del roserar i llauraren amb el tractor marges, sequioles i taules del jardí nou -i també del vell-, que quedaren arrasats i buits, com un desert. Hi ha uns versos, però, on imagine un dia de pluja sobre les contrades dels Països Catalans i que en arribar al Vinalopó diuen: "Veus ton pare de nou, com els horts, amb set sempre, /

content, posat de botes, amb capell i amb paraigües, / que amb el llegó s'emporta, a través de les sèquies, / l'aigua que ha dut la pluja, al bancal dels rosers / que fa anys que plantares de tres en tres fileres / i on, lentament, les roses desfullant-se anar deuen." I en rellegir-los puc tornar a veure clarament, amb els ulls de l'ànima, aquells dies antics, quan la pluja desfullava les roses del jardí nou i l'artrosi no havia abatut encara la força del pare.

GJiU. 10-04-2006

[Una versió en Serra d'Or, núm. 558, juny 2006, p. 33]

Revisat: 14-09-2006

BAIES

Juliol 2006

Dels beneficis de cultivar un bancal, no ens en diuen res els homes a pagès. Pendants de la meteorologia i les subvencions, s'inclinen poc a recomanar un esforç, que no han volgut transmetre als fills. De cavar, n'he après dels poetes: llevar-se enmig del son, obrir un forat al cor i mantenir l'opacitat dels mots sense trencar el filat, i amb càvec ferm sepultar el bulb fins a sentir-lo transparent.

Susanna Rafart, de Baies

Baies (Proa 2005, premi Cavall Verd de poesia) és un llibre valuós, unitari i cultíssim, format per trenta-tres poemes i un epíleg, ple de ressonàncies literàries i metafòriques, d'imatges i de construccions simbòliques colpidores, on trobem homenatges abundants a autors clau de la poesia i del pensament europeu modern. Plantejat en forma de prosa, s'hi renuncia al vers, a la mètrica i -no cal dir-ho- a la rima. Així, a penes el ritme del llenguatge poètic manté la tensió al llarg del llibre, el qual va configurant-se com un inventari de coses, d'imatges i de referències, amb llargues oracions sense punts, predicat rera predicat: arguments que van enllaçant-se des del començament al final.

Tot partint de la base que la poesia es troba present arreu, amagada, l'autora intenta cercar el significat "poètic" de les coses, ja siguen objectes palpables, "naturals" (saüc, rosa, bulb, flaire) o idees o artefactes humans (ordit, filat, tela, filadora, transparència, oblit, memòria). Aquesta contraposició entre opacitat i transparència -de la terra i del bulb, de l'acció del poeta i del resultat de l'obra- dona les claus per a la lectura del llibre: dualitats, contrastos o contradiccions que conformen el poema; agrupació de paraules, abstracció, potència del missatge amagat (com la flor s'amaga al bulb).

Al final, l'interessant epíleg -certament oportú-, llarg i aclaridor, desvela -en presentar-se com una mena d'ars poètica- les claus de lectura -algunes, mai no podrien ser totes- de l'obra poètica de Rafart. Així, el saüc és la infantesa, i l'amargor i la flaire del saüc són equiparables al sabor amarg i al perfum de la poesia, o, millor, d'Els fruits amargs de la poesia, que és com es titula l'epíleg. Les baies del saüc -el fruit del saüc, medicinal, ornamental, ancestralment màgic- són el fil conductor que aprofita l'autora per a donar la seua visió d'una part de la poesia europea moderna, dins la qual situa Rafart la seua obra poètica, una poesia escrita contemplant el món dels vegetals i on hi ha besllums de l'obra de Maria Angels

Anglada -objecte d'amor i d'estudi apassionat per a Rafart- i també de Milton, de Novalis, de Goethe, de Trakl, de Verdaguer o de Comadira. D'altra banda, aquestes referències abundants a autors clau de la poesia europea moderna ajuda a donar com a resultat una poesia culta, escrita desde la mateixa poesia escrita, que en ocasions recorda Joan Navarro i aquells bruixots dels mots establerts als anys setanta per Altaió i Sala Valldaura en la lectura que feien del que eren aleshores darreres tendències de la literatura catalana.

El poema triat es troba en meitat del llibre i em sembla un bon exemple d'una poesia críptica que, des del símbol, intenta entendre o interpretar -en el sentit d'obrir o, potser millor, de descloure- la cripticitat -l'opacitat- del món que ens envolta, del món que habitem, del món que ens habita.

GJiU. 19-07-2006

[Caràcters, núm. , 2006, p.]

Revisat: 20-07-2006

B